

toričina pozitivna i dinamična vizija čovjeka prema kojoj čovjek, unatoč svemu, nikad ne ostaje posve lišen svojega božanskog poziva da bude slika Božja, trajno prozvan razvijati svoju sličnost s Bogom. U toj se viziji točnije shvaćaju stvarnost ljudskoga grijeha i vrijednost duhovne borbe. Predstavljeno djelo pisano je u ekumenskoj osjetljivosti, pod pretpostavkom kako se temeljna razlika među kršćanima očituje ne u administrativnim pitanjima (papin primat) ili teološkim (*Filioque*), nego je napose antropološke naravi i stoji u različitim odgovorima na pitanje tko je čovjek. Posebnu vrijednost rada u kontekstu suvremene teologije i duhovnosti otkrivamo u prikazivanju vrijednosti i nužnosti ljudske suradnje u spasenju kao dara i zadataka milosti i slobode te promišljanju važnosti sakramenta krštenja kao početka ostvarivanja spasenja kršćanskoga života, uvijek u vjeri koja je življena i izražena.

Boris Vulić

Magnus Striet – Jan-Heiner Tück

Erlösung auf Golgota? Der Opfertod Jesu im Streit der Interpretationen,

– Herder, Freiburg - Basel - Wien, 2012., 179 str.

Neoskolastička teologija razdvajala je kristologiju od soteriologije, postojali su odvojeni traktati za kristologiju i za soteriologiju. Kristologija se tako bavi-

la isključivo pitanjem Isusa Krista kao osobe u sebi, a soteriologija pitanjem spasenja, koje se tiče nas. Tako je Krist kao osoba u sebi (ontološka kristologija) ostala apstraktna, nije se uviđalo kakve veze svojstva Isusa Krista imaju s nama. S druge pak strane, u soteriologiji, odvojenoj od kristologije, prevladavao je isključivo naglasak na čovjekovoj grješnosti i na njegovoj potrebitosti spasenja. Dobivao se dojam kao da Isus Krist nije ništa drugo doli spasitelj, otkupitelj. Postkoncilska je teologija zato s pravom ispravila tako neprihvatljivo razdvajanje, ali je zato stvorila druge probleme. Kristologija je dobila toliku prevagu da je soteriologija gotovo u cijelosti nestala iz obzora teoloških promišljanja. Htjelo se Krista predstaviti kao prijatelja, suputnika čovjekova, a ne kao spasitelja i otkupitelja, jer se to kao, tako su nas podučavali određeni teolozi, suprotstavlja osjećaju modernoga čovjeka koji sve želi biti, samo ne otkupljen i spašen. Tako smo se našli u situaciji gdje je pojam spasenja i otkupljenja nestao iz kršćanske svijesti. Potom su nas neki drugi filozofi i teolozi upozorili da su i drugi soteriološki pojmovi također vrlo opasni, primjerice žrtva, zadovoljština. Jer, tako se misli, i ti su pojmovi neprikladni za današnjega čovjeka, jer se poziva čovjeka na neku vrstu duhovnoga mazohizma, ništi se njegova autonomija, čini ga se ovisnim o Bogu i Crkvi. Posebno se ovaj zadnji argument uvijek iznova ponavlja, u smislu da Crkva ima potrebu stvarati u čovjeku svijest o grješnosti kako bi lakše mogla zavladata takvim podije-

ljenim i nesigurnim svijestima kršćana. I što se dogodilo? Moderni se čovjek oslobodio grijeha, a je li time zadobio slobodu? Naravno, nije. Jednostavno rečeno, na mjesto grijeha došla je depresija. Nikad čovjek nije bio tako depresivan kao danas. Glavni razlog nije više Bog, Crkva, svijest o grijehu nego, kako je to izvrsno pokazao francuski sociolog Alaine Ehrenberg, sam moderni čovjek. Depresija više ne dolazi izvana, nego iznutra, zbog »umora biti svoj«, kako tvrdi Ehrenberg, dakle zbog autonomije, ideologije »samoostvarenja«, zbog neograničenih želja. To pak potvrđuje da kršćanska poruka o spasenju nije ništa manje aktualna negoli prije. Depresivan moderni čovjek jest dokaz kako čovjek ne može sebe spasiti. Što to više pokušava, tim više tone u još veću depresiju. Zato je potrebno uvijek iznova kršćanski govor o otkupljenju, o žrtvi, zadovoljštini predstavljati u njegovu izvornom značenju, i to tako da uzima u obzir problematiku čovjeka određenoga razdoblja.

Zbornik, koji su uredili njemački teolozi Magnus Striet i Jan-Heiner Tück, pozabavio se upravo navedenom soteriološkom problematikom. Obuhvaća radove nekolicine njemačkih teologa, a to su: Magnus Striet, Julia Knopp, Karl-Heinz Menke, Jozof Niewiadomski, Jan-Heiner Tück i Jürgen Werbick. Mi ćemo se ovdje osvrnuti samo na tri članka, Strieta, Menkea i Tücka.

Zbornik je zapravo plod rasprave koju je iniciralo izlaganje Magnusa Strieta o Kristovoj žrtvi. Naime, Striet je predložio potpuno drukčije tumačenje

Kristove žrtve. Njegova teza glasi: u utjelovljenju Bog ne čini zadovoljštinu zbog čovjekova grijeha, nego za samo svoje djelo stvaranja. Bog je stvorio svijet s rizikom da taj svijet postane svijet patnje, zla. Stoga Bog čini zadovoljštinu za »svoje riskantno djelo stvaranja«. (str. 22.) Striet polazi od pretpostavke da su uobičajeni soteriološki pojmovi Kristove žrtve, posebice zadovoljštine, bez značenja za današnjega čovjeka. Ideja zadovoljštine, koju razvija sv. Anselmo u 11. stoljeću, problematična je zbog više razloga: 1. Pojam istočnoga grijeha za današnjega je čovjeka neprihvatljiv jer je grijeh uvijek nešto što se može uračunati pojedincu i njegovoj slobodi, a ne može se nikako baštiniti, od čega polazi tradicionalni nauk o istočnom grijehu. 2. Neprihvatljiv je nauk o izvornom stanju čovjeka prije istočnoga grijeha. Niti je čovjek ikad bio bez nedostataka, niti se može dokazati da je čovjek s pojavkom svijesti svoje slobode imao i svijest o Bogu. 3. Striet je mišljenja da Anzelmove teorija pripada srednjovjekovnomu feudalnom mentalitetu, gdje čovjek, a onda i Bog, ne može ništa dati besplatno. Osim toga, ne vidi se uopće razlog zašto Bog ne bi mogao oprostiti čovjeku grijeha i bez zadovoljštine, jer ga primjerice beskonačno ljubi. (str. 17s) To sve freiburškoga teologa dovodi do zaključka da se o zadovoljštini, ako se već kani o njoj progovoriti smisleno današnjem čovjeku, može govoriti samo pod vidom Božje zadovoljštine za samoga sebe, za svoje djelo stvaranja.

Magnus Striet ponavlja zapravo već ustaljenu postkoncilsku kritiku Anzelmove

teorije. Novost je u tomu što je pokušava u cijelosti preformulirati: Bog vrši zadovoljštinu za sebe samoga, a ne za čovjeka. Spasenje se za čovjeka ne sastoji u objektivnom događaju Kristove žrtve, nego samo u tomu što u Kristovoj smrti vjernik zna da smrt i nepravda nemaju zadnju riječ. Ili, drugim riječima, Krist nije uzrok nego samo uzor spasenja, odnosno putokaz i objavitelj. (str. 118.)

Toj se tezi s pravom protivi Karl-Heinz Menke, profesor dogmatske teologije u Bonnu. Prema Menkeu, Kristovo spasenje treba shvaćati kao objektivni događaj, ono je »*neovisno o vjeri svojih primatelja* ostvarilo načelnu promjenu za sve ljude svih vremena«. (str. 107.) Naime, Menke je mišljenja, a što je zapravo u skladu s biblijskom i teološkom tradicijom, da je grijeh objektivna stvarnost koja neovisno o čovjeku stvara određenu strukturu koja nadilazi samoga čovjeka. U tomu se upravo sastoji »nečuvenost grijeha: on je objektivna stvarnost kojom ni Bog ne može raspolagati«. (str. 110.) Dakle, spasenje se čovjekovo ne može dogoditi mimo otkupljenja te objektivne grješne stvarnosti koja sapinje čovjeka. Bog ne može nekakvim svojim činom milosrđa osloboditi čovjeka objektivne stvarnosti grijeha, jer se Bog vezao uz čovjekovu slobodu te ne može posljedice te iste slobode odstraniti. Stoga je bilo potrebno da sam Bog uđe u objektivnu strukturu grijeha i da je iznutra promijeni. To je Bog učinio u Isusu Kristu tako što je preuzeo na se ljudske grijeha, tako što je sišao i u Šeol te čovjeka oslobodio od objektivne stvarnosti grijeha koji se »jedino unutarpovijesno može svla-

dati i pobijediti«. (str. 115.) Menke to pojašnjava promišljanjima Hansa Ursa von Balthasara. Ne ulazeći u detalje, dovoljno je razvidno kako Strietova teza promašuje bit kršćanskoga poimanja spasenja. S pravom Menke utvrđuje kad bi Striet bio u pravu, tj. da smo spašeni u Kristu, ukoliko znamo da smrt i nepravda nemaju zadnju riječ, tada se uopće ne vidi razlog zašto bi to Bog trebao postići smrću na križu. Bila bi dovoljna neka vrsta inspiracije. (str. 115.)

Menke također primjećuje relativizaciju Kristova spasenskoga djela i u poimanju uskrsnuća unutar teorije »uskrsnuća u smrti«. U takvoj postavci ne postoji više kontinuitet između zemaljskoga i uskrsloga tijela Kristova, iz čega slijedi da je Isus Krist samo puki simbol Boga. Time »procjep između Stvoritelja i stvorenja, neba i Šeola« nije prevladan. (str. 116.) Krist opet ostaje samo neka vrsta uzora, ali i ne i uzroka spasenja. On to pak može biti jedino ako je on Bog upravo »kao takav čovjek«. (str. 116.) Dakle, on nije samo medij, nego u cijelom svojem čovještvu Bog, a to znači da i njegovo čovještvo, njegovo tijelo, ne može ne biti uskrslo, u cijelosti otkupljeno u Bogu, »potpuno postalo stvarnost, kako to piše Bela Weissmahr, na kojega se Menke poziva. Stoga, zaključuje Menke, »Krist u svojoj osobi povezuje konačni i vječni bitak, vrijeme i vječnost; stoga je on puno više od putokaza i objavitelja«. (str. 118.)

Jan-Heiner Tüch, bečki dogmatičar, kojega ćemo još spomenuti u ovomu osvrtu, također ne može slijediti Strietove postavke. Posebno se to odnosi na

uvijek učestalo pozivanje na »današnjega čovjeka«. Uvijek se »današnjega čovjeka« uzima kao mjerilo za teologiju. No, za teologiju »današnji čovjek« ne može biti kriterij teologije, napose ne onaj »današnji čovjek« kako ga određena teologija predstavlja. Tück navodi četiri prigovora ili sumnje s obzirom na kršćanski govor o Kristovoj žrtvi: 1. Sadizam: Bog se očituje kao sadistički, krvoločni Bog koji žrtvuje Sina radi pomirenja s čovjekom. 2. Moralna nezastupljivost: besmisao Kristove žrtve shvaćene kao zastupništvo, ukoliko je svaki čovjek nezastupljiv u svojoj jedincatosti, u svojoj slobodi i moralnosti. 3. Fiksiranje na grijeh: umjesto da u središte stavi čovjekovu patnju, teologija se usredotočila na čovjeka grješnika. Tück opovrgava sve tri sumnje: 1. U središtu je kršćanskoga govora određena »inverzija shvaćanja žrtve«. (str. 39.) Nije Bog taj koji očekuje žrtvu od čovjeka, kojega on žrtvuje kako bi se pomirio s njim, nego je sam Bog onaj koji dolazi čovjeku i žrtvuje sama sebe radi čovjeka. Osim toga, Isus nije bio prisiljen žrtvovati se radi čovjeka. Kako je to već naglasio Anselmo, Isus je slobodno (»sponte«) prihvatio žrtvu iz ljubavi prema čovjeku. 2. Ideja zastupništva polazi od činjenice da je čovjek društveno biće. Kao što grijeh pojedinca ima negativne posljedice za sve ljude, tako i spasenje pojedinca ima i može imati pozitivne posljedice za sve ljude. To se upravo dogodilo u Isusu Kristu. Krist ne lišava čovjeka odgovornosti i njegove slobode, ali mu omogućuje novi odnos prema sebi, prema

drugima, a time i prema Bogu. (str. 49.) 3. Kristova pak muka na križu utemeljuje osjetljivost za patnju drugoga, ona ne dopušta da se pomirimo sa zlom u svijetu. No, ta osjetljivost ne može zaobići pitanje čovjekova grijeha i pitanje oslobođenja od grijeha, ili kako je to istaknuo Menke, od »objektivne stvarnosti grijeha«. Kristova smrt razotkriva destruktivnu moć grijeha i krivnje. Budući da je on sam nosio grijeh, Krist čovjek osposobljava za priznanje vlastite krivnje, za preuzimanje odgovornosti kao i za obraćenje.

Ovaj kratki prikaz vrijednoga zbornika i današnje problematike kršćanskoga govora o spasenju trebao bi biti poticaj da se teologija ponovno uhvati u koštac s tradicionalnim temama soteriologije. Put svakako ne bi trebalo biti odbacivanje, nego uvijek novo promišljanje soterioloških tema u uvjetima današnjega doba. Nama se čini da bi jedna od mogućih tema mogla biti već spomenuta tema depresije.

Ivica Raguz

Christoph Marksches

*Hellenisierung des Christentums.
Sinn und Unsinn einer
historischen Deutungskategorie*

– Evangelische Verlagsanstalt,
Leipzig, 2012., 141 str.

Poznati njemački stručnjak za antičku crkvenu povijest, Christoph Marksches, u svojoj najnovijoj studiji posvetio